

ellátni, tekintve, hogy most 20—24 óra esik egy tanítóra. Hogy ez a beosztás lehetséges legyen, a végezt az V. és VI. osztályokban az osztálytanítói rendszer a szaktanítóival volna fölváltandó. Semmi megjegyzésünk sincs az ellen, hogy a tanító munkáját teljesen igénybe vegye az iskola, hogy a tanító egészen az iskolának éljen, de azután úgy javadalmazták, hogy meg is éljen az iskolából, ne legyen kénytelen mellékjövedelmek után járni. Tény, hogy a mellékjövedelem megkeresése az ember munkáját sokkal nagyobb mértékben veszi igénybe, mint a mennyit megér (a képviselők bankigazgatói állása kivétel e szabály alól). Németországban tanítók és tanárok heti köteles óraszámja nagyobb mint nálunk, de a kétakkora javadalmazás lehetővé teszi, hogy az iskolájukon kívül egyéb gondjuk ne legyen. Más kérdés az, hogy a szaktanítói rendszer behozatala a népiskola V. és VI. osztályaiba indokolható-e akkor, a mikor még a középiskolák alsó osztályaiban is az osztálytanítás visszaállítását sürgeti sok kiváló pædagogus, s ha épen ennyire nem is megy mindenki, abban nincs nézeteltérés, hogy a szaktanítás jelenlegi túlzásainak megszorítása üdvös dolog volna.

— **Mentőtanfolyam a tanítóknak.** A közoktatásügyi miniszter fölhívta a fővárosi hatóságot, hogy tegye lehetővé, hogy a tanítók az önkényes mentők tanfolyamát látogathassák, hogy ott az első segítségnyújtás módjával megismerkedjenek. Az ilyen tanfolyamok bizonyára eredményesebbek, mintha a tanítóképzők tantervét tömik tele mindenféle specialitásokkal, miktől nem marad idejük a tanítójelölteknek tanítókká képződniök.

MAGYAR PÆDAGOGIAI TÁRSASÁG.

IX-dik naggyűlés 1901 január hó 19-én.

Jelen voltak: *Erődi Béla* elnökle mellett *Wlassics Gyula*, vallás- és közoktatásügyi miniszter, *Aidinger János* (Pécs), *Békefi Remig*, *Badies Ferencz*, *Böngérfi János*, *Berecz Antal*, *Demeczky Mihály*, *Földes Géza*, *Gyulay Béla*, *Hahóthi Sándor*, *Heinrich Gusztáv*, *Kovács János*, *Kőrösi Sándor*, *Kőrösi Henrik*, *Kirchner Béla*, *Kerékgyártó Elek*, *Lederer Ábris*, *Nagy László*, *Négyesy László*, *Nendtwich Andor* (Pécs), *Radó Vilmos*, *Schack Béla*, *Székely György* (Sárospatak), *Verédi Károly*, *Weszely Ödön*, *Volenszky Gyula*, *Zsengeri Samu*, *Trájtler Károly*, utóbbi mint jegyző. Ezekon kívül a zircz-czisztercita rend tagjai közül: *Czilek Balázs* hittud. tanár, *Fölker Gusztáv* és *Szenczy Győző* főgymn. igaz-

gatók, Molnár Samu, Török-Konstant, Zalai Mihály, Piszter Imre hit-tud. igazgató, Buzássy Ábel, Czapáry László főgymn. tanárok, és a rend-tanárjelöltjei; férfi és női vendég nagy számban.

I. *Erödi Béla* alelnök következő beszéddel nyitotta meg az ülést:

Tisztelt közgyűlés!

Érdemes elnökünk megbizásából engem ért a szerencse, hogy tisztelt kartársimat a IX-ik közgyűlés alkalmával üdvözöljem. Midőn ezt örömmel teszem, a bevett szokásnak hódolva, futó pillantást kívánok vetni a lefolyt év eseményeire, arra az esztendőre, melylyel egy század temetkezett az enyészet örvényébe. E századnak zárókövén ott áll a hatalmas méretekben rendezett párisi kiállítás, a világ népeinek a béke fegyverével, a munka erejével vívott küzdelme, nemes versenye; a közművelődés, művészet, ipar és őstermelés productumainak ez a nagy sokadalma, melyen a népek egymással versenyezve igyekeztek feltüntetni azt, mik voltak a múltban, milyenek a jelenben és milyenkévé kívánnak lenni a jövőben. Franciaország, mely a század elején Mars fegyverével ment a világot meghódítani és a háboruk vértengerébe fullasztotta a leghatalmasabb államokat és népeket, ime a század végén ugyanazokat az államokat és népeket oda gyűjti Párisba, a világ metropolisába, s a kultura hatalmával, a békés munka nemes versenyével fegyverzi le őket. Az a küzdelem, melyet a francziák mondhatni a harmincz év előtti politikai kudarcz revancheául rendeztek, határozottan az ő győzelmükkel végződött. Megmutatták az ámuló világnak, hogy milyen hatalmas őserő lüktet a gallok földjén, milyen csodás talizmán van Vercingetorix népének hazaszeretetében. A mely nemzetnek ilyen kulturája, ilyen intézményei, ilyen hazaszeretete van, az nincs haldoklásra praedestínálva, annak van élete, van jövője!

Magyarország, a magyar állam is elment erre a nemes versenyre, elment a világ népeinek mérkőzésére. Megjelentünk Párisban mi is, hogy bemutassuk azt, a mit a megifjodott Magyarország a kultura, az ipar és az őstermelés terén alkotott, teremtett, előállított s hogy ezzel szemben a rég letűnt daliás századok egy szép képét is odavarázsoljuk a világ népeinek szeméi elé, megmutatva nekik e képben azt a régi Magyarországot, mely a nyugat népeinek védőbástyája volt, mely fegyverrel kezében állott őrt, hogy Európa népei élvezhessék a kultura áldásait, a béke ölében

fejleszthessék tehetségeiket. Elmentünk nem a hivalkodás érzetével, nem a kérdéses gondolatával, a mi távol állott tőlünk. Vitt minket oda a hazaszeretet lángja, az élni akarás ösztöne, a nemes önérzet, hogy megmutassuk jelenlétünkkel, hogy mi is vagyunk a világon, hogy élünk és akarunk élni mi is, hogy a béke munkájából kivesszük részünket mi is. Ez lelkesített munkánkban, ez aczélozta meg erőnket, ezzel a gondolattal hozta meg a törvényhozás, a magyar kormány a nem csekély anyagi áldozatot. Megjelentünk a párisi kiállításon önállóan, mint magyar állam. Ez a mi első vívmányunk, és nekünk még ezért a vívmányért is küzdenünk kellett. Nekünk, a kiknek gyakran van alkalmunk a nemzetközi érintkezésben részt vehetni, elég fájdalmasan kell tapasztalnunk lépten-nyomon, hogy pusztán létezésünk bebizonyításáért is mennyi félreértéssel, mennyi előítéllettel, hogy ne mondjam rosszakarattal is kell sokszor szembe szállanunk és megharcoznunk. Ennek Párisban sem voltunk híjában! Az mindennap ismétlődő jelenség volt, hogy a kiállítás látogatói a magyar kiállítás területére lépve azt mondták: Ausztriában vagyunk, daczára annak, hogy a *Hongrie* felírás, hazánk czimere és nemzeti lobogónk elég világosan jelezték mivoltunkat; s helyreigazító szavainkra legfeljebb így hozták helyre tévedésüket: Igen, igen, bocsánat ez Ausztria-Magyarország. Voltak ennél súlyosabb vétségek is államiságunk és közjogunk ellen. A juryben egy tekintélyes állam képviselője, a ki különben jó indulattal volt irántunk, midőn közoktatási kiállításunk jelentőségéről volt szó, e szavakat mondta: *Az osztrák-magyar közoktatásügyi miniszter* csakugyan fényesen kitett magáért. Megjegyzem, hogy Ausztria egyáltalán részt sem vett a közoktatásügyi csoport kiállításában s a felszólaló a magyar közoktatásügyi miniszter érdemeinek kívánta ezzel elismerését kifejezni. Egy másik még hatalmasabb állam magasrangú tanügyi férfia pedig egyik ülésünk után négy szem között ezt a naiv kérdést intézte hozzám: Mondja csak, kedves kartárs úr, csakugyan magyarul, és nem németül tanítanak önök iskoláikban, alig hiszem, hogy ezt túrné az osztrák kormány? Némi aggodalmakkal és az elfogultság érzetével fogtunk hozzá Párisban kiállításunk rendezéséhez, s a keletkezés stadiumában kíváncsian lestük szomszédaink munkáját, hogy abból alkossuk meg az első ítéletet a mi munkánk értékéről. Önérzetünk napról-napra növekedett, midőn mások munkáját a magunkéval egybevetettük és a mindinkább megnyilatkozó rokonszenv és elismerés jeleivel talál-

koztunk. Magyarország az egész vonalon megállotta helyét, a nemes versenyben az elsők közé küzdötte fel magát, kivívta az általános elismerést. Kivívta a szó nemes értelmében!

Mert a hol a népek versenyéről, együttes mérkőzéséről, sikerek elismeréséről van szó, ott a versenyzők érdeke, a feltékenység és egyéni elfogultság másnak nem osztja oly könnyen az elismerés jutalmát, nem koszorúzza meg az érdemetlent. Nekünk többszörösen nehéz volt feladatunk; mert előbb még önálló létezésünkről kellett a világot meggyőznünk s csak azután számolhattunk be a magyar szellem alkotásairól, a magyar erő termőképességéről. Azért vagyunk büszkéek a párisi kiállítás vívmányaira, azért becsüljük magasra az ott kivított elismerést.

A magyar állam kiállítása felölelte a kiállítás minden ágát. Nem volt egyetlen egy osztály se, melyben hazánk képviselve ne lett volna. Már maga ez a körülmény is megnyerte a közvélemény rokonszenvét. A kiállítás négy főcsoportjában: a tanügyi és közművelődési, ipari, östermelési és történelmi kiállítás négy nagy ágában egyaránt számottevő a mi győzelmünk; de igaza van annak a nagy francia államférfiúnak, a ki Magyarországnak a párisi kiállításon elért fényes sikereiről szólva azt mondotta, hogy a közoktatásügy és közművelődés terén kivított elismerésre lehetnek legbüszkébbek a magyarok; mert ez a vívmány volt a legnehezebb s ezzel dokumentálták leginkább a magyar faj kulturképességét, s ebben van a magyar nép jövőjének feltétele.

A közoktatásügyi és közművelődési csoportok kiállítása a Champ de Marson, az Eiffel-torony szomszédságában épült nagy pavillonban volt elhelyezve. A magyar csoport úgy nagy területével és gazdagságával, mint installatiójának stilbeli eredetiségével első tekintetre is magára vonta a figyelmet. A magyar kiállítás összes csoportjai egyáltalán külső díszükkel is imponáltak. Sokat költöttünk a kiállítás ezen részére, talán többet is kelletténél; más államok egyszerűbben, igénytelenebbül léptek fel a keret elrendezésében. A mi közoktatásügyünk csoportjának területe közfalakkal fülkékre volt osztva, melyek előtt magyar motivumokkal díszített kapuk nyitlak a főút felé. A portalék a magyar tudomány és közművelődés nagy képviselőinek gipszszobraival voltak ékesítve. Felül hazánk czimere, feliratok és nemzeti színű lobogók jelezték a magyar állam területét. Az egyes osztályok szerint elkülönített

fülkék vitrináiban és a falak területén voltak a kiállítási tárgyak tetszetősen elrendezve.

Úgy az elemi mint a középiskolai kiállítás intézményileg volt szervezve. Nem egyes tárgyak bemutatására volt suly helyezve, hanem az egyes intézményeket igyekeztünk teljes szervezetükben, működésükben bemutatni. Nem feledkeztünk meg az iskolai élet semmiféle mozzanatáról, miáltal a látogató az iskola szervezete, a tanítás menete és eredményéről, a taneszközökről stb. kimerítő tájékozást szerezhetett. Ez volt a siker és elismerés alapfeltétele. Nem lehet e helyen feladatomban a magyar közoktatásügyi kiállítást ismertetni; megtettem már azt más helyen és más alkalommal, most csak azt kívánom elmondani, hogy a magyar közoktatásügyi miniszter az ő gyűjteményes kiállításaiért négy nagy díjat nyert, egyet az elemi, kettőt a középiskolai osztályban és pedig külön a fiú- és külön a leányközépoktatásért, és egy negyediket a felsőbb oktatásért. Nagy díjakkal tüntették ki Budapest fő- és székvárosát, az Országos nőképzőegyesület iskoláit, az Erzsébet-nőiskolát és báró Eötvös Lorántot. Számosan kaptak arany-, ezüst-, bronz-érmeket és dicséző-okleveleket, kitüntetésben részesültek a közreműködők is, úgy hogy Magyarország a kiállítók és a kitüntetések száma tekintetében is a legelső sorába küzdötte fel magát.

Volt tanügyi kiállításunknak egy fontos tényezője, mely nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a külföld a magyar közoktatásügy állapotáról alapos ismereteket szerezhetett. Ez az *Enseignement en Hongrie* című monographia, mely 35 ívre terjedve, felkarolta és ismertette közoktatásügyünk minden ágát. Jelesen szerkesztett mű ez, melynek egyes részeit tanügyünk leghivatottabb munkásai irták. Méltó elismerést aratott e munka a külföldi szakemberek körében. E nélkül kiállításunk csak felényi sikert tudott volna felmutatni; hiányzott volna az utbaigazító, magyarázó kalauz, mely tisztet e munka derekasan betöltötte. Azért hálával kell adóznom dr. Wlassics Gyula miniszter úrnak, a ki ezt a jeles munkát nagy költség árán kiadta s ezzel a magyar tanügyi kiállítás sikerét nagyban előmozdította és biztosította.

Mint a tanügyi és közművelődési csoport igazgatójának és a nemzetközi jury tagjának bő és kedvező alkalmam nyílt nemcsak az összes államok kiállítását behatóan tanulmányoznom, hanem az intézmények rugóit is közelebből megismernem. Áll ez különösen a francia viszonyokról, melyekkel természetesen legin-

kább foglalkoztunk s mely intézményeket a hely színén eredeti voltukban is megismerhettük. Azért a magyar kiállítás bemutatása helyett egy kis párhuzamot fogok vonni a francia és magyar intézmények között s igyekszem levonni a kiállításból szerezhető tanulságot.

A francziák őszinte nyíltsággal tárták fel előttünk helyzetüket. Rendelkezésünkre bocsátották a szükséges okmányokat, nyomtatványokat, az administratio minden mozzanatát megismertető munkálatokat. Azután is megküldötték nekünk a kiállítás alkalmából megjelent monographiájukat s egyéb kiadványaikat. Ez a lekötöző előzékenység nagyon megkönnyítette feladatunkat s a francia állapotok lehető világos megismerését eredményezte. Nyíltan tárgyalták bajaikat, melyek orvoslásra szorulnak.

Megismertük Franciaországnak nem irigylésre méltó állapotát, mely fennáll a nyilvános és magánoktatás között. Az *Enseignement publique* és *Enseignement libre* nem épen barátságos szellemben áll szemben egymással. Ez utóbbi az iskolák világi és egyházi jellege szerint az *Enseignement libre laïque* és *Enseignement libre ecclésiastique* csoportokra oszlik. A tanítás tulnyomó része nem az állam kezében van s az állami ellenőrzés a magánintézetekben csak igen szűk korlátokra szorítkozik. A nyilvános jellegű állami középiskolák *lycée*, a községek és departementok nyilvános iskolái *collège* nevet viselnek, a magánközépiskolák csak *école* vagy *établissement* (intézet) nevet használhatnak. Egy pár statisztikai adat legjobban megvilágítja az állapotot. 1898-ban volt Franciaországban 109 lycée (vagyis állami középiskola) 52.372 tanulóval; 229 collège (vagyis departementi és községi középiskola) 33.949 tanulóval, tehát összesen 338 nyilvános (állami és községi) középiskola 86.321 tanulóval. E számmal szemben volt 202 világi magánközépiskolában 9.725 tanuló, 438 papi magánintézetben 67.643 tanuló; tehát 640 magánintézetben volt 77.368 tanuló; nem sokkal kevesebb mint az állami intézetekben együttvéve. Az állami oktatással szemben a magánoktatás nagy hatalmat képvisel s a köztársasági kormány féltékenysége a congreganista intézetekkel szemben, melyek folyton terjeszkednek s növekednek befolyásban, hatalomban, megokoltnak látszik; mert az állam az ellenőrzés és felügyelet gyarló szervezeténél fogva majdnem tehetetlenül áll velük szemben. Innen van az, hogy a francia kormány minden eszközzel nyomja ez utóbbiakat s épen

most foglalkozik a congregatiók vagyonának lefoglalásával, hogy azzal iskoláikra is rámérhesse a halálos csapást. Egy hatalmas tanító szerzetnek két virágzó népes intézetét látogattam meg s voltam vendége Párisban s meggyőződtem róla személyesen, hogy iskoláik kitűnően vannak szervezve, jól felszerelve tudományos tanszerekkel és igen jól vezetve. Valóságos államot képeznek az államban a congregatiók intézetei. A köztársaságnak tehát e bajainak orvoslása körül még nehéz küzdelmekre kell elkészülnie. Tanuszkodik erről az az elkeseredett harc is, mely ebben a kérdésben épen most folyik a francia parlamentben.

Minthogy már benne vagyok a statisztikában, álljon itt egy kis párhuzam Magyarország és Franciaország középiskoláiról és azok tanulóiról. Franciaország $38\frac{1}{2}$ millió lakosságának van 978 középiskolája 162.113 tanulóval, Magyarország 18,160.000 lakosságának pedig 194 középiskolája 58.384 tanulóval. Franciaországhoz viszonyítva 18.083 középiskolai tanulóval volna kevesebb. De ha figyelembe vesszük, hogy Franciaország magánintézeteinek legalább fele alacsonyabb fokú iskola, mint a mi polgári iskoláink, akkor a mi 104 polgári fiúiskolánkat 16.962 tanítványával hozzá számítva, kapunk 298 középiskolát 75.346 tanulóval, épen annyit, a mennyi a százalékok szerint Magyarország népességére esnek a franciaországi kulcs szerint.

Nem lesz éreketlen ezt a párhuzamot tovább is megvonni Páris és Budapest középiskolai tanulói között. Párisnak 2,800.000 lakosára esik 36.054 középiskolai tanuló (a négy fajtájú középiskolában), míg a 660.000 lakosságú Budapestnek van jelenleg 8924 középiskolai tanulója; a párisi kulcs szerint csak 8498-nak kellene lenni. A mi fővárosunk tehát ebben a tekintetben kedvezőbb állapotban van Párisnál. Még jóval kedvezőbb ez a viszony, ha a főváros polgári iskoláinak tanulóit is hozzászámítjuk. Akkor meg épen nagyon túlszárnyaljuk a világ metropolisát.

A francziáknál a polgári iskolai intézmény nem lévén ismeretes, a magánközépiskolák jó része nem felső tanulmányokra előkészítő iskola, hanem néhány évi tanulmány után a gyakorlati élet különféle pályáira készíti elő és bocsátja ki tanítványait. Van megint a francia középiskoláknak egy más része, mely nem a mi gymnasiumunk és reáliskolánk jellegével és rendeltetésével bír, hanem szolgál, mint a mi polgári iskolánk, egyes meghatározott szakiskolák előkészítőjeül. Ilyen értelemben ezek az iskolák

sokkal egyöntetűbb képességű és előkészültségű tanulók kiképzésével és előkészítésével foglalkoznak. Ezek a francia középiskolák, melyek így iskolánként egy-egy külön czélt tűznek ki maguk elé, sokkal szerencsésebb helyzetben vannak, mint a mi középiskoláink, melyek abiturienenseinek minden életpályára való alaptanulmányt és műveltséget kell magukkal hozniok a középiskolából. Ez még nem volna a legnagyobb baj, ha nem kellene a gymnasiumnak és reáliskolának olyan tanítványoknak legalább ötven százalékát czipelni magával, kik egyáltalán nem oda valók s a legjobb esetben az ötödik osztályig akadályozzák az iskolát feladata teljesítésében. Ebben látom egyik okát annak, hogy a gymnasium és reáliskola tanítása nem tudja a kívánt eredményt felmutatni, másik okát később fogom előadni. A középiskolába nem való elemet Franciaországban magukba veszik a különböző szakiskolák, melyeknek nagy híjában van Magyarország. Nálunk ilyeneket kellene felállítanunk nagyobb számmal; először, mert arra szükségünk van, másodsor meg hogy általuk levezessük a középiskolák nem oda való elemét s visszaadjuk a gymnasiumot eredeti rendeltetésének. Akkor nem kellene a tanterven folyton módosítani; mert nem is ebben, hanem a tanulók jórészenek anyagában van a baj oka. De meg kellene reformálni a qualificationalis törvényt is, mely szintén egyik okát képezi annak, hogy középiskoláink sok idegen elemet kénytelenek magukba fogadni és mint az eredményes haladást gátló anyagot magukkal tova czipelni.

Tehát első sorban nem újabb középiskolák felállításában látom én tanügyi politikánk főfeladatát, hanem igen is abban, hogy a meglevő iskolákat a jelzettem bajjoktól megszabadítsuk. Vannak még statisztikai adataim Bordeauxból, Marseilleből, Lyonból, melyek a mi fővárosunkkal egybevetve még inkább megerősítik álláspontomat, de ezeket nem hozom fel érvekkül, azt hiszem a felhozottak is elég világosan szólnak állításom mellett.

A francia középiskolák még egy más tekintetben is felettelállanak a mi iskoláinknak; a tanulók számát illetőleg. Tudjuk, hogy ott az egyes osztályokra negyvenben van a tanulók maximum létszáma megállapítva. Ennél többet sehol föl nem vesznek. Nálunk a törvény értelmében hatvanig lehet mennünk. Jellemző a francia iskolai közvéleményre, hogy egyik tekintélyes tanügyi főtisztviselő azt kérdezte tőlem, minő állásponton és nézetben van-

nak a mi pædagogusaink a 40 tanuló maximumával szemben? Ezt azért kérdezte, mert most komolyan foglalkoznak Franciaországban, hogy a tanulók számát osztályonként harminczra leszállítsák, mint a hogy azt Svájcban találjuk. Hogy a mi épületes viszonyainkat nem igen magyaráztam meg neki, az magától értetődik. Ime az osztályok túlszufolásának kérdése a tanítás eredménytelenségének egy másik főoka. Meg kell ismertetnem a francia középiskolának még egy nagy előnyét a miénk fölött, mely a tanítás eredményességének egyik erős tényezője, értem alatta azt, hogy minden középiskola maga neveli magának tanítványait az elemi iskolában, mennyiben a középiskolákkal szervi kapcsolatban s egy vezetés alatt álló elemi iskolai tanfolyamokban, az ugynevezett *classe primaire* és *classe préparatoire*okban készítik elő a tanulókat a középiskolára. Vannak külön álló elemi iskolák is, azok számára, kik nem a középiskolákba való lépés szándékával akarnak eleget tenni iskolakötelezettségüknek. Hogy a középiskolák elemi osztályai mily nagy jótéteményei a középiskolának, ezt pædagogusok előtt, azt hiszem, felesleges fejtegetnem. Mennyivel könnyebb volna a mi középiskoláink feladata, ha nekünk is volna hasonló intézményünk, ha a középiskola az ő szükségleteivel jobban számotvető elemi iskolából kapná tanítványait s ha a középiskola és elemi iskola között nagyobb volna az érdekkapocs, kisebb volna az űr, melyet a középiskolának át kell hidalnia.

A francia középiskolák, mint tudjuk, administratio tekintetében a felső és elemi oktatással egységes szervezetbe az *Université*be vannak foglalva. Franciaország 17 tankerületre, *circonscription académique*re van felosztva, mindenik élén áll a tankerületi főigazgató (*recteur d'académie*), a ki mindig az egyetemi fakultások székhelyén lakik. Feladata a főiskolák személyi vezetésén kívül kiterjed az összes középiskolák és elemi iskolák felügyeletére, mely utóbbi tiszteben az akadémiai tanfelügyelők (*inspecteurs d'académie*) és az akadémiai tanács (*conseil académique*) támogatja. Az elemi iskolák felügyeletére külön kerületi tanfelügyelők állanak rendelkezésére. Az akadémiai tanfelügyelők szaki szempontból látogatják a középiskolákat s ügyelnek fel a tanítás menetére. A közoktatásügyi miniszteriumban vannak azonkívül külön országos szakfelügyelők (*inspecteurs généraux*), kiknek száma most tizenegyre rug. Ezek is szorosan szakemberek, a kik az ország középiskoláiban a tanítás menetét és eredményét szintén csak szaki

szempontból kísérik figyelemmel és bírálják el. Volt alkalmam az adminisztrációnak ezen szervezeteről eszmecserét folytatni franczia-tanfériakkal s ismerem az irodalomnak ide vágó jelentősebb munkáit. El kell ismernünk, hogy ez a szervezet az egységes vezetés és központosítás szempontjából igen észszerűen van megalkotva. Az volna feladata, hogy a három fokú tanítás egy lánczolatot kapcsoljon, egymás érdekeit kölcsönösen szolgálja és támogassa. De a gyakorlati kivitelben igen sok fogyatkozása van ennek a szervezetnek, különösen az intézetek egységes vezetése és igazgatása, a tanulmányoknak egységes mértékkel való mérlegelése és egyensúlyba hozása szempontjából. A szakinspekteurok, mint nekem mondta egy tanfériú, bizonyos időközökben meglátogatják az intézeteket, megfigyelik saját szaktárgyuk tanítását, az intézet más szakbeli tanáraival nem is találkoznak, a látogatás után tovább mennek s alig van valami nyoma annak, hogy ott jártak. De még rosszabb, ha van; mert az rendesen újabb igények támasztása egy irányban, míg jön egy másik inspecteur, a ki megint más irányban gyakorol nyomást az intézetre és támaszt újabb követelményeket. Így minden inspecteur látogatása bizonyos mértékben megbillenti az iskola egyenletes mérlegét. *Henri Marion*, a tudós szakfériú, a ki az Univerzitéről igen érdekes és tanulságos munkát irt * azt mondja, hogy a francia középiskola túlterhelésének, a miről nem alap nélkül panaszkodnak, egyik főoka abban van, hogy a különböző szakfériak, kik mindnyájan nagy fontosságot tulajdonítanak annak a tárgynak, melyet szeretnek, nem gondolnak eléggé a szükséges megalkuvásra. (. . . *la surcharge des programmes, dont on s'est plaint non sans raison, est en partie attribuable à la réunion de tant d'hommes spéciaux, dont chacun voit trop bien et défend trop éloquentement l'importance des études qu'il aime, ne pense pas toujours assez aux sacrifices nécessaires*). A francia tanügyi felügyeletnél sok tekintetben mégis jobbnak látszik a mi rendszerünk, a hol az iskolák egységes felügyelete és adminisztrációja egy kézben központosul. Legideálisabb megoldás volna szerintem, ha a francia rendszert valamelyes módon a mienkkel megegyeztetni, illetőleg kiegészíteni lehetne.

A tanügyi adminisztrációról levén szó, meg akarok emlékezni

* L'Education dans l'Université par Henri Marion, Professeur à la Faculté des lettres de Paris. Paris. Armand Colin et Cie éditeurs.

a francia közoktatásügyi miniszterium egy igen gyakorlati eljárásáról, melylyel a tanügy terén észlelhető bajok orvoslásáról koronkint gondoskodni igyekeznek. A tankerületi főigazgatók évi jelentéseiben foglalt javaslatokat, az orvoslásra irányuló tervekkel együtt kinyomatja s így nyilvánosságra hozva, alkalmat ad arra, hogy azok a megbeszélés és megvitatás tárgyává tétessenek s így a megoldásra előkészítettessenek. Ebből a nyomtatványból is hozzájutottam egy példányhoz, a középiskolai ügyosztály igazgatójának (directeur de l'enseignement secondaire) szivességéből. Az érdekes kötetben sok olyan baj van tárgyalva, melyek a mi iskolai életünkben is feltalálhatók s melyek orvoslásáról nálunk is folynak koronkint tárgyalások. Ilyen például a túlterhelés (surmenage) kérdése, az élőnyelvek tanításának módszere, a classicus nyelvek tanításának csekély eredményessége, az internatusi rendszer, az erkölcsi nevelés, az idő beosztásának és felhasználásának módja, a testi nevelés, torna, játék és katonai gyakorlatok stb.

Minthogy az élőnyelvek tanításának kérdését e munka ötletéből itt felemlítettem, elmondom mindjárt, hogy e kérdéssel a jury üléseiben is foglalkoztunk; mert mint a tanügy gyakorlati munkásai nagyon sok methodikai kérdés megbeszélésére is találtunk időt. Ez tette előttünk igen élvezetessé és gyümölcsözővé a jury üléseit. Panasz hangzott fel több oldalról, hogy az élőnyelvek gyakorlati elsajátítására nem ad elég alkalmat az iskola. M. Elie Rabier a miniszterium középiskolai ügyosztályának igazgatója igen kívánatosnak jelezte, hogy a francia középiskolák tanítványai már az iskolában sajátítsák el gyakorlatilag a német és angol nyelvet s erre a direct módszer alkalmazását tartja egyedül eredményesnek, sőt megindította a tárgyalást és szakértői meghallgatást abban az irányban is, hogy nem lehetne-e az iskolákban a Berlitz módszerét alkalmazni. Az eszmeesere, mondhatom, nagyon élénk és érdekes volt; eredménye az lett, hogy a Berlitz-schoolnak magasabb kitüntetést íteltünk oda, s úgy láttam, hogy Franciaországban alighanem megkísérik az élőnyelveket e módszer szerint tanítani.

A középiskolák tanítási tervét is szeretném egy pár szóval főleg az anyanyelv, történelem és formális képzés szempontjából csak futólag megérinteni, hiszen egy ily szűkre szabott keretben, mint a minő egy elnöki megnyitó, csak rá lehet mutatni az egyes

kérdésekre, a nélkül, hogy azokat tárgyalni vagy csak közelebbről megvilágítani is lehetne.

A francia középiskolai oktatás úgy a fiú-, mint a leányiskolákban nagy súlyt helyez az anyanyelv, irodalom és hazai történelem tanítására. Nemcsak az óraszám nagyságában, hanem a tananyag megszabásában és a módszer alkalmazásában is nyilvánul ez a törekvés. Ezzel kapcsolatban áll a bölcelet nagyobb mérvű tanítása a legfelsőbb fokon s a bölcelet alapján való rationalis oktatás az egész vonalon. Mennyivel mostohább a mi tanításunk ebben a tekintetben. A francia középiskolai kiállításban nagy érdeklődéssel tanulmányoztam a különböző fokú tanulók írásbeli dolgozatait, hogy összehasonlítást tehessek a magyar tanulók anyanyelvi munkálatai között. A francia tanulóknak kellett adnom az elsőbbséget. Dolgozataik általában correctebbül, több gondolkodásbeli határozottsággal vannak fogalmazva, több bennük a rhetorikai ügyesség és poetikai lendület. Különösen kitűnt az előadás gördülékenysége, bizonyos fesztelen eleganciája. Egyesek már az iskolában is mint kész írók mutatták be magukat. Ez, mig egyrészt a francia nyelv bevégezettségében és nagy műveltségében rejlik, másrészt határozottan az iskolának érdeme, mely nyomról-nyomra nagy gonddal igyekszik tanítványait a francia nyelv helyes és szép elsajátítására rávezetni, megtanítani. Nagy gond van arra is, hogy a nyelvet az élő beszédben is ügyességgel és eleganciával használják. Nagy mesterei is a francziák a szolásnak és írásnak. A kinek van alkalma velük érintkezni, kénytelen ebbeli felsőbbségüket elismerni és bámulattal adózni ebbeli képzettségüknek, ügyességüknek. Ezt tapasztalva, mindig az az érzés, az a vágy kerekedett felül bennem, vajha a mi iskoláink is többet tennének és tehetnének a magyar nyelv és irodalom tanítása körül. Úgy voltam a történelem tananyagának áttanulmányozásánál is. Mily szépen és mily helyesen van az megszabva, mily magasan kidomborodik a hazai történelem anyaga az idegen anyagból. Mily érdekesen van részletezve a műtörténelmi rész, a *histoire de l'art*. Elképzeltem, mily szép dolog volna, ha a mi ifjaink történelmi tanulmányainak betetőzéseül hasonló szellemben, hasonló programmal adhatnánk nekik egy kis történelmi encyclopædikus műveltséget. A kedélyi és művészi nevelés szempontjából csak helyesléssel vettem tudomásul, hogy a francia középiskolákban a zenét kötelezően tanítják a negyedik

osztályig; a harmadik osztálytól kezdve pedig mint fakultatív tantárgy szerepel.

A középiskolai oktatás betetőzése és legfőbb kriteriuma a baccalaureatus. De ez már nem a középiskola falain belül folyó vizsgálat, hanem a fakultás előtt megy véghez. Ezzel az aktussal akarja az Université szervezete a közép- és felső oktatást egymással szorosabb kapcsolatba hozni. Hadd mondja ki a felsőbb forum a verdiktet arra nézve, kit tart a maga céljaira megérettnek. Hát volt alkalmam hallani erről a kérdéstről is a tanügyi közvéleményt s ismerem a baccalaureatusi vizsgálatokat, a mint azok a Sorbonne ítélőszéke előtt folynak. Jelen voltam azokon számtalanszor, elmehet és el is megy oda mindenki, hogy fogalmat szerezzen róla. A mit ott lát, az nem nagyon épületes dolog; minden lehet az, csak nem komoly számba menő vizsgálat. A kik még rajonganak nálunk a francia baccalaureatusnak az egyetem körében végbemenő vizsgálatáért, és tudom, hogy vannak ilyenek, nézzék meg e vizsgálatokat a gyakorlati kivitelben s ki fognak ábrándulni. A francziák legalább nem szerelmesek ebbe az intézményükbe. Csak nem merik még egyelőre megváltoztatni. Úgy látszik ennél égetőbbnek tartják a lycée szervezetének megváltoztatását, mert épen mikor e sorokat vetem papírra, értesülök a közoktatási miniszternek azon intézkedéséről, hogy a lycée szervezetét alapos változtatásnak készül alávetni. M. Gréard, a párisi tankerület főigazgatójának kezdeményezésére Georg Leygues közoktatási miniszter már magáévá tette a közoktatási főtanács azon javaslatát és munkálatát, melylyel a lycée két felső osztálya a második osztálytól kezdve trifurkáltatnék, az az három irányba való elágazást kapna. A harmadik osztályig bezárólag egységes volna a tanítás, a hegyében aztán három felé ágazódnék, olyaténképen, hogy a második osztálybeliek az iskolai év elején választhatják azt az elágazást, melyen behatóbban szentelhetik magukat a görög nyelv és irodalom tanulmányozásának a kik erre kedvet nem éreznek, azok mehetnek a latinnal kombinált reáltudományi szakra, vagy ha nagyobb kedvük van az élőnyelvek behatóbb tanulásához, áttérhetnek a harmadik útra, hol tetszés szerint a német vagy angol nyelv tanulmányát választhatják. A sajtóban, magától értetődik, élénken foglalkoznak a felvetett kérdéssel és a rendszerváltoztatást sokféleképen commentálják. Vannak, a kik nem tartják szerencsés reformnak. Egyik lap e trifurcatiós szervezetet három farkú hydrának nevezi e szavakkal:

Ainsi les études restent communes aux debuts: elles se séparent à la fin. C'est une hydre à trois queues. (Le Matin jan. 6-iki száma). Ez nem új kísérlet, már megvolt a második császárság (a seconde empire) kezdetén; de akkor csak bifurcatiós alakban, s ennek megszüntetése szerzett népszerűséget Duruy miniszternek. Azt hiszik a közvéleményben, hogy erre a reformra nem volt szükség; mert a reáltudományokat az elő nyelvekkel nagyon jól meghagyhatták volna egy kalap alatt. Úgy látszik a jury kebelében az élő nyelvek eredményesebb tanítása felett folytatott vita némi összefüggésben állott a most ismertetett reformmal. Valószínűleg ebben kell keresnem magyarázatát annak az érdeklődésnek is, melylyel az irányadó tanügyi körökben görögpótló tantervi reformunkról tudakozódtak.

Egy másik reform is fűződik Georges Leygues közoktatásügyi miniszter nevéhez, ez a francia helyesírásnak egyszerűsítése. Mondottam, hogy a francziák nagy mesterei az ékesszólás művészetének. A stylus törvényeinek a baccalaureatusi és tanképesítő vizsgálatokon is fontos helyet jelöltek ki, különösen az írásbeli dolgozatok megítélésekor. Ebben a vizsgáló bizottságok újabb időben már valóságos drákói szigorral jártak el s a legegyszerűbb hibát is elégnék tartották arra, hogy a jelöltet visszautasítsák. Sok panasz hangzott fel e tárgyban, a mi Leygues minisztert arra indította, hogy e bajokat orvosolja kiadott rendeletével, melyben nem engedi hibának számítani sem a kicsinyes helyesírási lapsusokat, sem az ingadozó és többféle képen használható formákat; nem követelő az egyes és többes számának és a nembeli egyeztetésnek használatában. A rendeletet ez a stereotíp kifejezés: *ou tolérence*, megtűrhető, meg van engedve, jellemzi leginkább. A miniszter rendelete természetesen nagy port vert fel minden körben; mert idővel az iskola révén bizonyos pongyolaság fog a különben szigorú szabályokkal megkötött francia irányba beleférközni.

De úgy látszik Leygues miniszter nem engedi magát egykönnyen elriasztani a szükségesnek látott reformoktól. Most aligha nem a tanárképzés terén akar reformokat teremteni. Legalább arra enged következtetni az a jelenség, hogy a külföld tanárképzésének tanulmányozását tűzte ki napi kérdésül s magam is kaptam egy terjedelmes questionnairet, melyben Magyarország tanárképzésére nézve kell feleletet adnom. Ime ez is egyik vívmánya a párisi kiállításnak. Ma már hozzánk is fordulnak kérdésekkel,

minket is felszólítanak véleménynyilvánításra, a mi állapotainkat is bevonják tanulmányuk körébe.

Ennek a kérdőívnek a kitöltése nagyon gondolkodóba ejtett engem; mert most, mikor a magyar fiú- és leányközépiskolák tanárainak képzéséről kell számot adnom, látom csak igazán, mennyi sok van tennivaló nálunk is ezen a téren. Középiskolai tanáraink egységes képzése maholnap elodázhatlan megoldást követel. Az egyetem, az Eötvös-kollegium, a tanárképző-intézet szorosabb szervei kapcsolatba hozandók; most egymást sem eléggé nem támogatják, sem ki nem egészítik. Aztán hol és mikor szerez tanárjelölteink jó része gyakorlati kiképzést? Mikor érjük el azt, hogy tanárjelölteink, mielőtt a katedrára lépnek, a mint hogy kellene, legalább egy évet töltsenek gyakorlati kiképzéssel, szerezzenek alkalmas vezetés mellett gyakorlati jártasságot a tanításban? De hát az érzékenyen érezhető tanárhiány még eltakarja ebbeli fogyatkozásunkat, nem engedi észrevétni a másik bajt, a melyen pedig iskoláink érdekében segítenünk kellene. Aztán ott van a leányközépiskolák tanárainak és tanárnőinek képzése. Erre még nehezebben tudok megnyugtató feleletet adni. Középiskolai tanárnőképzésünk tulajdonképen csak azóta van, a mióta közoktatásügyi miniszterünk böles intézkedéséből a nőknek is megnyitlak a fakultás kapui. Tehát csak lesznek, de még nincsenek középiskolai tanárnőink. Mert hát a polgári tanárnőképzőintézet eredeti rendeltetésénél fogva nem a felsőbb leányiskolák számára képesít tanárnőket. Ezen határozottan középiskolai jellegű leányiskoláink számára tanárnőket képesítő intézet nem is létezett eddig. A felsőbb leányiskolákban működő tanárok bírnak csak a törvényszerű képesítéssel. Megengedem, hogy a tanárnők de facto megfelelő képesítéssel bírnak azon iskolák számára, mert a polgári iskolai tanárnőképzőintézetben nyert qualificatiót részemről erre elegendőnek tartom, ennél többet a francia tanárnőképző-intézet sem ad, sőt némi irányban ennyit se; de ezt törvényileg kellene sanctionálni; hiszen a gyakorlat úgyis szentesítette. Ez minden esetre függő és elintézését váró kérdés. Talán az egyetemi kurzusokon nyert tanárnőképzés kapcsán lehetne ezt is megoldásra juttatni.

Ezzel kapcsolatban megoldandó a felsőbb leányiskolák helyzetének, hovatartozásának kérdése is. A francia tanügyi adminisztráció szerint a felsőbb leányiskolákat a párisi kiállításon a középiskolai csoportba kellett soroznunk. Ott bíráltattak el, ott kapták

a legmagasabb kitüntetést: a grand prix, illetőleg a közoktatási miniszter ezen iskolák gyűjteményes kiállításáért kapott a középiskolai osztályban külön kitüntetést. Ha oda nem sorozzuk, minden esetre úgy jártak volna, mint a hogy járt eleinte az elemi oktatás csoportjába sorozott Erzsébet nőiskola, melyre az elemi jury azt jegyezte meg: semmi közünk hozzá, nem tartozik a mi csoportunkba s ha idejekorán nem intézkedünk a középiskolai csoportba való áthelyezéséről, teljesen figyelmen kívül maradt volna. Ez a kérdés a juryben is szőnyegre került, a hol a leányiskolák legalaposabb ismerője és törvényszerzője igen találóan jegyezte meg, hogy a magyarok túlságos szerénységgel az elemi iskolák keretébe sorozzák felsőbb leányiskoláikat, melyek határozottan középiskolák, semmivel se alacsonyabb fokúak, mint a francia leány lycéek és collègek. A középiskolai administratio körébe tartoznak másutt is a rokonfajú leányiskolák. Legújabb tervében az osztrák közoktatásügyi miniszter is oda sorozta őket.

Sok szó esett a jury kebelében a középiskolák externatusi és internatusi rendszeréről is. Ez a kérdés nálunk nem elsőrangu jelentőségű. Franciaországban az. Tudjuk, hogy a francia fiúközépiskolák internatusi rendszeren alapszanak; minden intézetnek megvan a maga internatusa. A leányközépiskoláknál az internatusi rendszer nem talált határozott többségre, s ezért ezeket externatusi alapon szervezték. De majdnem az összes leányközépiskolák mellé fel kellett állítani utólagosan az internatust. Ezt a francia társadalmi élet, a megszokás hozza így magával. Hatalmasabb volt ez, mint a törvényhozók akarata. Az élet, a gyakorlat nagyobb mester az elméletnél. A francia középiskoláknak igen szép intézménye az *iskolatársak szövetkezete* (Association des anciens élèves), mely az iskola volt növendékeit a szeretet és kegyelet kapcsával fűzi az intézethez, hol tanulmányaikat folytatták, hol az életre előkészültek. Ezen szövetkezetek első keletkezése vissza nyúlik a juliusi monarchia idejére s legfőbb feladatuk abban áll, hogy az intézet volt növendékei között baráti viszonyt létesítsenek és tartsanak fenn, hogy a lycéek és collègek javát előmozdítsák, hogy az intézet volt tanítványait ha bajba esnek, segíeyezék, támogassák, özvegyeiket, árváikat gyámolítsák, gondjaikba vegyék a lycée és collègekből kikerült ifjakat, erkölcsileg támogassák azokat, a kiknek erre szükségük van, megkönnyítsék nekik a pályaválasztást s életbe lépésüknél segítségükre legyenek. Ezek a baráti

szövetkezetek is szerepeltek a kiállításon. Megtudjuk statisztikájukból, hogy 207 ilyen szövetkezet van a fiúközépiskolákban és 34 a leányközépiskolákban. Vannak szövetkezetek, melyek 4—500 tagot, sőt még ennél is többet számlálnak. A niortinak van 605, a nancyinek 687, a lyoninak 811 tagja, legnépesebb a párisi lycée St. Louis és lycée Condorcet és az orleánsi lycée szövetkezete, ezek mindegyike 1200 tagot számlál. A közoktatásügyi miniszterium nagy fontosságot tulajdonít ezeknek a szövetkezeteknek s szervezésüket több rendeletben kötötte az igazgatók lelkére. Meg is volt ennek eredménye. A szövetkezetek pénzbeli ereje áll évi tagsági vagy alapítói díjából, adományokból és hagyatékokból, vagy volt-tanulók nevére szervezett ösztöndíjából. A szövetkezetek többféle módon gyakorolják a jótékonyt. Jutalmakat osztanak vagy ösztöndíjakat adományoznak a lycéek és collégek érdemes tanulóinak, szünidei telepeket, iskolai kirándulásokat, sportjátékokat stb. szerveznek s ezeken jutalmakat tűznek ki, kifizetik a szegény sorsú tanulók tandíjait, vizsgálati díjait s őket egyébként is segítik; a leányiskolák tanulóit kiházasítják stb. De tanuló társaikra még haláluk után is gondolnak, emléküket kegyelettel őrzik, az érde-
mesebbek emlékére az iskolai udvar vagy a társalgóterem falára emléktáblát állítanak vagy emlékekkel jelzik sírjukat. Az iskola-társak összetartozásának és szeretetének szép jeleit magam személyesen is többször tapasztaltam Franciaországban. Passyban, az Écoles chrétiennes testvéreinek házába voltam vendégül hívva s az intézetnek beható megtekintése után a ház barátságos asztalánál láttam szívesen a testvérek. Ott a rendtagokon kívül többen voltak világi férfiak is, köztük Emile Cail, mérnök is, a ki Budapesten az összekötő vasuti hidat építette s a papi magániskoláról tekintélyes monographiát adott ki, melyvel minket is megajándékozott. Meglepett minket idegeneket az a szíves benső baráti viszony, melyet a ház laikus vendégei között első pillantásra észrevettünk. Ennek magyarázatául előadta nekünk Cail úr, hogy ők valamennyien ennek az iskolának voltak növendékei és az iskolatársi szövetkezetnek tagjai. Már aggkorban vannak, de annyira együtt élnek most is, mintha ma is iskolába járnának; annyira ragaszkodnak egymáshoz és az iskolához, hogy hetenkint egyszer rendszeren bejárnak az intézetbe s ott találkoznak egymással; részt vesznek egymás örömeiben és bánatában s nem történik életükben semmi nevezetesebb mozzanat, mely őket össze ne hozná. Még bált is rendeznek éven-

kint. Megható volt valóban e szövetség tagjainak egymás iránti gyöngédsége, szeretete. Ezen intézet iskolatársi szövetsége 1879-ben alakult, ma 1512 tagja van s 258.317 franknyi vagyonnal rendelkezik, melynek kamataiból nagy jótékonytságot gyakorol, sok bajt gyógyít, sok könyüt töröl le az evangélium forrásából merített elvekkel.

Az iskolatársak szövetsége különben nem francia földön termett, régibb intézmény ez Angliában, a hol az egyes intézetek tanulóinak összetartozási, baráti érzete még erősebben begyökerezett az angol nép erkölcsébe. Ott, ha valamely nagy emberről van szó, nyomban utánna teszik, hogy Etonian, Harrowian vagy Rugbyan (etoni, harrowi vagy rugby iskolabeli). A régibb collegek udvarai, iskolatermei tele vannak a volt tanítványok emléktábláival, a nagy férfiakká vált volt tanulók érdemeinek dicsőítésével. A tanulók agg korukban is szeretettel, gyermeki ragaszkodással viselgetnek iskolájuk iránt, melyet második szülőházuknak, otthonuknak tekintenek; de az iskola is mindig számon tartja volt tanítványait, figyelemmel kíséri lépteiket az élet küzdelmes mezején. Az iskolatársak szövetsége nálunk sem ismeretlen; megvan az a budapesti ötödik kerületi és temesvári főreáliskolában; de kívánatos, hogy nagyobb körben terjedjen el nálunk is. Abban a reményben időztem kissé hosszasan e tárgynál, hogy sikerül talán nagyobb érdeklődést keltenem e szép intézmény iránt, melynek meghonosítása nagy erkölcsi hasznára lenne intézeteinknek.

A párisi kiállításon való részvételünk minden esetre nagy erkölcsi haszonnal járt. A világ népeinek kulturális versenyében való mérközésünk a multa nézve megnyugtató, a jövőre nézve felemelő, bátorító és buzdító lehet. A kivívott elismerésnél nem kevésbé értékes reánk nézve az, hogy megújult és megszilárdult az irántunk érzett rokonszenv és szereztünk új barátokat, új összeköttetéseket. Francia barátaim egyike, a kivel a kiállítás óta sűrű összeköttetésben vagyok, a kiállítás megszűntéről elmélkedve, ezt írja egyik kedves levelében: Quand on a beaucoup travaillé à une oeuvre, il semble qu'en finissant elle emporte un peu de vous-même. Après tout, le vrai profit d'une Exposition ce sont les relations, qu'elle vous crée avec ceux qui pensent hors de votre pays et cela je l'espère peut durer. (Ha az ember sokat dolgozott egy munkán, s ha az megszűnik, úgy tetszik, mintha az emberből magából is vitt volna el valamit. De utóvégre is minden kiállításnak

igazi haszna az összeköttetésekben van, melyeket létesítettünk s melyek hazánkon túlra viszik gondolatainkat s ezek azt hiszem megmaradhatnak.) Én is azt tartom, hogy ezek az összeköttetések, melyeket mi különösen francia munkatársainkkal teremtettünk, kik nekünk új barátaink lettek, érnek annyit, mint a kiállításon kivívott sikerek. Különösen nekünk, kik nagy nemzetek barátságára, rokonszenvére, támogatására rá vagyunk utalva. Mi megbecsüljük ezeket az érzelmi kapcsolatot, melyek minket francia barátainkhoz fűznek s rajta leszünk, hogy azok még szorosabbra fűződjenek. A kiállításból levonható tanulságokat pedig, melyek közül némelyekre mai előadásomban magam is rámutattam, vegyük komoly fontolóra. A kiállításra fordított munkánk csak akkor lesz igazán eredményes, ha azt a jövőre nézve teszszük gyümölcsözővé. Mások munkáját tanulmányozva, megbecsülve, a magunkéval egybevetve s az abból levonható tanulságot hasznunkra fordítva, ez adja meg valóban becsét a saját munkánknak, fáradozásunknak.

A magyar mindig rokonszenvezett a francziával, a franczia intézményekkel, franczia szellemmel. Mindig elismertük és nagyra becsültük a franczia geniusz világra szóló hatalmát; szívesen mentünk mindig a franczia műveltség forrásához, hogy abból merítsünk magunknak éltető, üdítő tápot és lelkesítő inspiratókat. A mostani kiállítás tanulságait is hasznunkra fogjuk fordítani.

Miniszterünk, a ki az országos közoktatási tanács reformálását látva szükségesnek, a franczia mintát találta legtokéletesebbnek s ennek a képeire reformálta azt, a ki a nemzeti kultúra tárgyainak nagyobb felkarolásával és érvényesítésével reformálva tantervünket, szintén a franczia szellemnek hódolt; meg vagyok győződve, a párisi kiállításból levonható tanulságokból is fog érvényesíteni egyet mást, azt, a mi a magyar viszonyokhoz alkalmazható, a mi a magyar szellemmel összhangba hozható. Mert bármi szépet és jót találunk idegen földön, idegen ég alatt, létjogosultsága mégis csak annak van, a mi honi talajunkon gyökeredzik, a mi életviszonyainkkal, a mi szellemünkkel rokon.

Ezzel a Magyar Pædagogiai Társaság IX-ik közgyűlését megnyitom.

A Társaság tapssal és lelkes éljenzéssel jutalmazta meg a mindvégig érdekes és tanulságos megnyitó-beszédet.

II. *Békefi Remig* emlékbeszédet mondott *Inczedy Dénes* r. tagfőlött. — A Társaság nagy érdeklődéssel hallgatta meg az emlékbeszédet.

mely meleg hangon rajzolta meg Inczédyben az igazi tanítómester mintaképét és végezetül köszönetet mondott az előadónak.

III. Titkár előterjeszti az elnökség javaslatát *Pálffy János* gróf tiszteletti taggá választására vonatkozólag. Az előterjesztés így szól:

A mint id. *Pálffy János* gróf alapítványa köztudomásra jutott, egyidejűleg több oldalról érkezett előterjesztés az elnökséghez, hogy e nagy tett iránti elismeréshez a Pæd. Társaság is járuljon hozzá az által is, hogy a nagy alapítót tiszt. tagjává válaszsza.

Kemény Ferencz tagtársunk indítványa alkalmából, már okt. ülésünk lelkes helyesléssel fogadta a tervet, azonban alapszabályaink értelmében csak a nagygyűlés lévén jogosult tiszteleti tagok választására, még pedig ügyrendünk szerint az elnökség javaslata alapján, azért ezen mindnyájunk lelkében már előre elfogadott határozat formális meghozatala ezen nagygyűlés föladata leendő, miután már novemberi ülésünkön az elnökség megbízásából ugyancsak Kemény Ferencz az alapítvány jelentőségét szép beszédben méltatta.

Ugyanazért az elnökség indítványozza: hogy id. *Pálffy János* grófot *nemzeti kulturánknak azért a nagy és tevékeny szeretetért, a melyet fejedelmi alapítványával nyilvánított, a t. nagygyűlés a M. Pæd. Társ. tiszteleti tagjává válaszsza meg.* — A Társaság az elnökségi indítványhoz egyhangulag és nagy lelkesedéssel hozzájárult.

IV. Következett két megüresedett helyre két rendes tagnak megválasztása. Ajánlottak: *Békefi Remig*, *Pethes János*, *Schack Béla* és *Weszely Ödön*. Megválasztottak: *Békefi Remig* és *Schack Béla*.

V. Titkár jelentést tesz a M. Pæd. Társaságnak a lefolyt évben felmutatott munkásságáról. A jelentés így szól:

Tisztelt Társaság!

A M. Pædagogiai Társaság mult évi működésének külső kerete: egy nagygyűlés, öt fölolvasó és egy elnökségi ülés, összesen 14 előadással; továbbá a folyóirat, 40 ívnyi tartalommal.

Mielőtt ezen keretet kitöltő tartalom rövid vázolásához fognék, jelentenem kell, hogy az azelőtti évről vett megbízásunk értelmében *Juba Adolf* tagtársunknak «*A gyöngetehetségűek iskoláztatásáról*» szóló tanulmányából 100—100 különnyomatot bocsátottunk a kormány és a fővárosi tanfelügyelőség rendelkezésére, hogy a magunk részéről is elősegítsük a közvélemény tájékozását ezen humanus intézmény felől. A kedvező fordulat s a jelen iskolai évben történt kezdeményezések hinnünk engedik, hogy ebbeli tevékenységünk nem volt hatás nélkül.

Mult évi nagygyűlésünket egyik alelnökünknek: *Hegedűs*

*István*nak szép és lendületes fölolvása nyitotta meg, a melyben a művészeti nevelés hangoztatott követelményére keresve a feleletet, azt fejtegeti, hogy mi az, a mit ebben az irányban az iskolától (főleg a középiskolától) várni lehet, mennyiben illeszthető be e feladat az iskola általános nevelői céljába, hol jöhet azzal összeközösbe?

Rokon tárgyú volt ezzel *Schön József* tagtársunknak a februári ülésen fölolvastott értekezése: «*Művészet népiskoláinkban.*» Fölvetvén a kérdést, hogy miképen lehetne a művészi iránti érzelmet már ebben a legzsengőbb korban fejleszteni, legtöbbet vár attól a szemléleti hatástól, a melyet az iskolaépület környezetének, külső és belső berendezésének szépsége, rendje és tisztasága gyakorolhatnak a tanulóra. Ugyanazon gondolat van itt fejtegetve, a melyet ministerünk most megvalósít, midőn elrendelte, hogy az állami iskolák épületeinek tervei átdolgoztassanak a művészi s főleg a magyaros motívumok lehető érvényesítésével, s egyúttal szigorú rendeletet bocsátott ki az iskolák tisztántartása tárgyában.

Nagygyűlésünk másik tárgya a kegyeletes megemlékezés volt *Zichy Antal*ról, Társaságunknak volt tiszteleti tagjáról, a kinek életét, iskolaügyi működését hivatott tollal jellemezte hivatalbeli utódja, Társaságunk egyik alelnöke: *Verédy Károly*.

A kegyeletnek adózott *Geöcze Saroltának* «*Ruskin*»-ről szóló tanulmánya is, melyben főképen Ruskin működésének nemzetére kifejtett nevelő hatását tárgyalta. Ruskin nem volt közvetlenül a miénk, de tevékenysége nem csupán saját nemzetének közszellemét termékenyítette meg, hanem érezteti magát minden kulturnemzettel. Geöcze tagtársunk rokonérzésű lelke éreztetni tudta velünk ezen nagy szellem hatásának mélyreható erejét.

Iskolai közéletünk két korszakos eseménye került méltányoló megemlékezésre Társaságunk ülésein. A «*Tanítók Háza*»-nak gondolatát a magyar tanítók közszelleme hozta létre, a gondolat megvalósítását a tanítóssággal együtt érző ministerünknek köszönhetjük. Az intézet megnyitása alkalmából *Nagy László* r. tag ismertette a megalakulás történetét s az intézet célját, a Társaság pedig ez alkalmat használta föl, hogy kifejezze háláját az intézmény megalkotói iránt.

A tanítói társadalom és az országos kormány ez alkotása mellé méltó páru állított egy másikat egy magán ember: id. *Pálffy János gróf*. Az ő fejedelmi alapítványát méltatta *Kemény Ferencz*

tagtársunk novemberi ülésünkön. S midőn most, ezen nagygyűlésünkön a nagy alapítót Társaságunk tiszteleti tagjává választottuk, ezzel részben tanúságot akartunk tenni, hogy a magyar társadalom — melynek részesei vagyunk — megérteni, átérezni és méltányolni tudja az ilyen nagy cselekedetet; másfelől: hálánknak a rendelkezésünkre álló legnyomatékosabb módon akartunk kifejezést adni.

A Tanítók Háza, midőn a tanítóknak főiskolákba járó gyermekeit támogatja, a magyar középosztályt növeli folyton intelligens elemekkel; a Pálffy-alapítvány czélja ezt a középosztályt conserválni. Mindkettő nemzeti társadalmunk törzsökét fogja erősíteni. Egyszerű babérágacska az, a mivel a Pædagogiai Társaság ezen nemzeti alkotásokért háláját ki tudja fejezni, de óhajtanók azt olyan jelentőséggel fölruházni, a milyen az olympusi babérágacsnak volt.

A mult évnek nemzetközi eseménye: a párisi világkiállítás adott alkalmat *Kemény Ferencz* tagtársunknak «*A világkiállítások nemzetközi iskolájá*»-nak ismertetésére, melynek czélja volt a kiállítás tanulmányozását a látogatóknak megkönnyíteni és minél tanulságosabbá tenni. Ezen intézmény eredményének s általában a kiállítás iskolaügyi tanulságainak ismertetése a jövőre vár.*

Általános pædagogiai kérdéseket fejtegető fölolvadások voltak: a *Székely György*é «*Az érzelem fejlesztéséről*», a *Geöcze Saroltáé* «*A testi fenyték kérdéséről*», *Radó Vilmosé* «*A német nyelv tanítása a budapesti népiskolákban*» czimmal. E két utóbbi kérdést az alkalmosság hozta felszínre. A népiskolai német nyelv tanításra nézve mindnyájan teljesen egyetértettünk az előadóval abban, hogy az pædagogiai szempontból is hiba s azért kiküszöbölendő; ellenben a testi fenyték alkalmazásának czélszerűségére nézve nem mondhatni, hogy ilyen egybehangzó vélemény alakult volna; csak abban értettünk mindnyájan egyet, hogy gondoskodni kell tanítóképzésünknek s általában egész iskolázásunknak olyan irányú fejlesztéséről, a mely lehetségessé tegye, hogy a testi fenyték a fegyelmi eszközök közül — mint szükségtelen — mindinkább kiküszöbölhető legyen.

Kovács János a polgáriskola reformkérdéseiről írt cikksoro-

* Ennek a föladatnak igen jelentékeny részét megoldotta épen a jelen nagygyűlés elnöki megnyitója.

zatából azt a cikket olvasta föl, a melyik azt fejtegeti, hogy a polgáriskolában lehet-e helye a szakképzésnek vagy pedig nem? A vitás kérdések közül pædagogiai szempontból ez a legfontosabb, mert az erre adandó felelet alapján lehet csak szabatosan meghatározni a polgáriskola célját.

Több tagtársunk didaktikai kérdések tisztázását választotta fölolvása céljául. Így *Beke Manó* r. tag székfoglaló értekezésében: «*Typikus hibák a matematikai tanításban*» czimen, a kiváló szaktudósnak gazdag tanítói tapasztalatai alapján mutatott rá azokra a kisebb-nagyobb zátonyokra, melyek a tanítót fokozottabb figyelemre hívják föl, hogy tanítványait azokon szerencsésen átvezethesse. *Weszely Ödön* tagtársunk «*A fogalmazás tanításáról*» czimen adta hasonló folytatását az azelőtti évben a helyesírás tanításáról fölolvastott alapos pszichologiai tanulmányának. *Kőrösi Sándor* r. tag «*Az actiók tana a magyar nyelvtanításban*» című fölolvásásában felelt meg az ezen tannal szemben más helyen tett ellenvetésekre, a melyekre részben épen az előadónak folyóiratunkban megjelent egy előbbi cikke adott alkalmat.

Didaktikai részletkérdések tisztázása kétségtelenül egyike a legérdemesebb feladatoknak, a mit tanítók testületei foglalkozásuk tárgyául választhatnak; mert utóvégre a tanítás is, mint minden egyéb dolog, részleteiből tevődik össze, s a részleteken javítva, az egészét javítottuk meg. Ha ez általában áll, még különösebben áll a magyar nyelv tanítására nézve, mely fájdalom, igen jelentékeny részében tisztázatlan kérdésekből áll. Elég, ha a Kőrösitől tárgyalt kérdésen kívül, a határozók tanára s a helyesírás kérdésére mutat rá. Innen van, hogy már nem csupán a tanítótság közvéleménye várja valósággal szívszakadva, hogy a szakemberek a magyar nyelvtani kérdéseknek legalább az iskolában szereplő anyagára nézve valamelyes megállapodásra jussanak, hanem ez a váromlás átterjedt már a gyermeküket iskoláztató szülők közé is. Mert az csakugyan nehezen elviselhető állapot, hogy egy intelligens magyar apa tanácstalanul álljon, a midőn iskolás fia kérdésére saját anyanyelvének valamely tételéről kellene fölvilágosítást adnia. Ha X. egyetemi tanárnak épen az a nem igaz, a mi Y. egyetemi tanárnak igaz, ez sem valami épületes dolog; de egészen visszás, és kérdés, hogy eltűrhető-e, hogy a fejletlen itéletű közép- vagy népiskolai tanuló szintén játéklabdája legyen X. és Y. tanítók vagy tankönyvirők különböző véleményének? Lehetséges és szabad-e

akkor a tanulóól biztos tudást követelnünk? Azért érdemes munkát végeznek azok — egyesek és testületek — a kik az ilyen kérdéseket megkeresik, fölvetik és tisztázásukon fáradoznak, s azt hiszem, hogy a t. tagtársak helyeslésével találkozik, ha a Pædagogiai Társaság ülésein és folyóiratában ezen kérdések tárgyalásának tért nyit.

Ezekben vázoltam a tárgyakat, a melyek üléseinken foglalkoztattak. A folyóirat tartalmának vázlatába — mint ez évben szerkesztő is — nem bocsátkozom. Annak ez alkalommal önmagáért kell beszélnie. Örömmel konstátálom azonban azt, hogy régi, kiváló munkatársaink hűségesen kitaranak folyóiratunk mellett, sok kiváló közleménnyel gazdagítván annak tartalmát. S még nagyobb öröömre szolgál konstátálhatni, hogy a régiek mellé több jeles fiatal erő sorakozott az elmúlt évben munkatársaink közé. — Jelenem egyúttal, hogy a folyóirat a mult évben megkezdte az *ifjú-sági irodalom ismertetéséről* hozott határozatunk végrehajtását. Azonban ez nem volt lehetséges azon a szándékolt módon, hogy a karácsony felé tömegesen megjelenő művekről az utolsó füzetekben hozunk ismertetést, mert a könyvek körülbelül egy időben jelennek meg folyóiratunk utolsó füzetével, s így nincs idő a megfontolt kritikára, a mihez pedig ragaszkodnunk kell. Azért, nem kötvén magunkat az utolsó füzetekhez, a folyóiratban külön rovatot nyitottunk «Ifjusági irodalom» czímmel, a mely a közlendők mennyiségéhez mértén fog megjelenni s a melyben így olvasóink használatára lassanként fölgyűjtjük ez irodalmi ág kritikái tárát.

A Pædagogiai Társaságot a mult évben két rendes tagja elhunytával súlyos veszteség érte. Elhunyt *Inczédy Dénes* pécsi főgymnasiumi igazgató, a ki egy iskolának volt lelke a szó legteljesebb és legnemesebb értelmében, s a ki a cistercita tanítórend egy generatiója előtt fényeskedett, mint a tanító mintaképe; és *Schwarz Gyula* egyetemi tanár, a világhírű tudós, a ki férfikorának legjobb erőivel küzdött volt a liberális tanügyi politika érdekében. Emléküket arra hivatott tagtársaink emlékebeszédei állítják lelki szemeink elé.

A Társaság kültagjai közé tavalyi jelentésem óta 40-en léptek be; ezzel szemben az apadás kilépések és halálozások folytán 36. Szaporodás és apadás — épen ugy, mint tavaly — egyensúlyt tartanak s így a kültagok számában bizonyos megállapodás kezd mutatkozni. A megállapodás magában nem baj, de örvedetesebb

volna, ha majd csak 1000 kültagon felül kezdene mutatkozni. Azért fölkérem a t. tagtársakat, hogy tagok gyűjtésével segítsenek e számot meghaladni. Még 300 kültag volna ehhez szükséges.

Anyagi helyzetünkről idei jelentésem valamivel kedvezőbb a tavalyinál. Évi bevételeinkből sikerült évi folyó kiadásainkat fedezni. Köszönet érte a közoktatásügyi minister urnak, kinek 1000 korona, és a M. Tud. Akadémiának, melynek 400 kor. adománya ezt lehetővé tette. Ez, s még inkább az erkölcsi elismerés, mely ezen adományokban szintén bennfoglaltatik, melegebbé teszi köszönetünket.

Bevételeink és kiadásaink egyensulya mellett adósságunk változatlanul megmaradt. Kezdi már a consolidált status-adósság jellemét felölteni, melylyel minden jól rendezett államnak birnia kell. Ez szolgáljon vigasztalásunkra addig is, míg a jövő évre is remélt segélyezések és a tagdíjaknak az eddigieknél pontosabb befolyása adósságunk apasztására képesít s ezzel tartalmasabb vigasztalásban is lesz részünk.

Jelentésem végére jutván, indítványozom, hogy méltóztassanak megbízni az elnökséget, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak és a M. Tud. Akadémia elnökségének a nyujtott anyagi és erkölcsi támogatásért a Társaság köszönetét fejezze ki.

Méltóztassanak indítványaimat elfogadni és jelentésemet tudomásul venni.

A Társaság köszönettel adózik a titkár munkásságának és elismerést szavaz az elnökségnek.

VI. Következik a pénztár állapotáról szóló jelentés. A jelentést alábbiakban közöljük.

A Magyar Pædagogiai Társaság 1900. évi zárószámadata.

Bevétel.	Kor. fill.	Kiadás.	Kor. fill.
Készlet 1899. évről	114 10	Írói és szerk. tisztelet-	
Hátralékokból	720 —	díjak 1899-re	800 —
Folyó évi tagdíjakból	872 —	Írói és szerk. tisztelet-	
Régibb évfolyamok el-		díjak 1900-ra	1800 —
adásából	8 —	Titkári tiszteletdíj	200 —
Alapítványok kamataiból	75 16	Pénztárnoki tiszteletdíj	200 —
Tiszteleti és rendes tagok		Jegyzői tiszteletdíj	100 —
adományából	130 —	Szolgáknak és kapusnak	30 —
Segély a) a vallás- és köz-		Hirdetésekre	22 10
oktatásügyi miniszte-		Ügykezelési költségek	
riumtól	1000 —	(levelezés, pénzbehaj-	
Segély b) A magyar tud.		tás, szállítás)	119 06
Akadémiától	400 —		
Összesen : 3319 26		Összesen : 3271 16	
		Készlet	48 10
		3319 26	

Budapest, 1900 decz. 31-én.

György Aladár s. k.,
ellenőr.

Dr. Gyulay Béla s. k.,
pénztárnok.

A pénztári könyveket 1900 január 1-től 1900 december 31-ig átvizsgáltuk, úgy a bevételeket, mint a kiadásokat az okmányokkal és tagsági könyvekkel egybehasonlítottuk és megegyezőknak találtuk. A kimutatott 48 korona és 10 fillér pénztári készlet készpénzben és a 2150 korona alapítványtőke egy Pesti hazai első takarékpénztári és egy Pesti magyar kereskedelmi bank betétkönyvecskéjében, 100 korona pedig egy italmérési jog kártalanítására kibocsátott 03,908. sz. 4¹/₂ % -al kamatozó kötvény előttünk bemutatott. Ezek alapján a pénztárnoknak a fölmentvényt megadni kérjük.

Budapesten, 1901 január hó 18-án.

Radó Vilmos s. k.,
számvizsgáló bizottsági tag.

Dr. Zsengeri Samu s. k.,
számvizsgáló bizottsági tag.

Miután a pénztárvizsgáló-bizottság jelentése alapján a pénztár a legnagyobb rendben találtatott, a Társaság köszönetet szavazott a pénztárnoknak buzgó fáradságáért s részére a fölmentvényt megadta.

VII. Pénztárnok előterjeszti a jövő évi költségvetés tervezetét. A Társaság ezen előterjesztés alapján elfogadja a következő előírányzatot:

A Magy. Paedagogiai Társaság 1901. évi költségelőírányzata.

Bevétel.	kor. fill.	Kiadás.	kor. fill.
Pénztárkészlet 1900 végén	48 10	Irói és szerk. tisztelet-	
Hátralékokból	700 —	díjak 1900-ra	200 —
Folyó évi tagdíjakból	1200 —	Irói és szerk. tisztelet-	
Régibb évfolyamok el-		díjak 1901-re	2000 —
adásából	20 —	Titkári tiszteletdíj	200 —
Alapítv. kamataiból	75 —	Pénztárnoki tiszteletdíj	200 —
Tiszteleti és rendes ta-		Jegyzői tiszteletdíj	100 —
gok ajándékaiból	200 —	Szolgáknak és kapusnak	30 —
Segély a) a vallás- és köz-		Hirdetésekre	30 —
oktatásügyi miniszter-		Ügykezelési költségekre	100 —
től	2000 —	Tartozás a Franklin-	
b) M. Tud. Akadémiától	400 —	Társulatnak	2100 —
	<u>4643 10</u>		
Mutatkozó hiány:	316 90	Összesen:	4960 —

Budapest, 1901 január 19-én.

Az elnökség nevében o

Dr. Gyulay Béla s. k.,
pénztárnok.

A Társaság a költségvetéshez egyhangulag hozzájárult.

VIII. A három évi cyclus lejárván, következett a tisztujítás. Egyhangulag megválasztattak a következők:

Elnök: Heinrich Gusztáv.

Alelnökök: Erődi Béla, Hegedűs István, Verédy Károly.

Titkár és szerkesztő: Kovács János.

Jegyző: Trájtler Károly.

Könyvtáros: Szuppán Vilmos.

Pénztáros: Gyulay Béla.

Ellenőr: György Aladár.

A nagygyűlés véget ér.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK.

Magyar Könyvtár, szerkeszti Radó Vilmos. Budapest, Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai). Egyes füzet ára 30 fillér.

191. sz. *Rudyard Kipling*, A Dsungel könyve, II. sorozat. Fordította Mikes Lajos. Képekkel. 55 l.
192. sz. *Ovidius verseiből*: Az átváltozások. — A naptár. Fordította Paulovits Károly. 63 lap.
193. sz. *Jókai Mór*, Tallérossy Zebulon levelei Mindenváró Ádámhoz. Bevezette s jegyzetekkel kísérte dr. Várdai Béla. 76 lap.
194. sz. *Verga Giovanni*, A farkas. Drámai jelenetek két felvonásban. Ford. Radó Antal. 54 l.
195. sz. Német elbeszélők tára. I. sorozat: Heyse, Hoffmann Hans, Mackay J. H. — Ford. Alexander Erzsi. 56 lap.
201. *Cornelius Nepos*, Hires férfiakról. Fordította és bevezetéssel ellátta Székely István dr. 60 l.
202. *Kisfaludy Károly*, Szilágyi Mihály szabadulása, Mátyás deák, Hűség próbája. Bevezetéssel ellátta Bánóczy József. 59 l.
203. *E. Brieux*, A bölcső, színmű 3 felvonásban. Fordította Gábor Ignác. 69 l.
204. *Ambrus Zoltán*, Árnyékalakok. 67 l.
205. *C. Dickens*, Vázlatok. Fordította G. Pogány Irma és Pogány Margit. 54 l.
206. *Kazár Emil*, Elbeszélések. 56 l.
- Morvay—Gerecze*, A képzőművészetek története. Budapest, Wodianer. Az ifjúsági könyvtár IV. kötete. Sok képpel. 160 lap. Ára kötve 3 korona.
- Német Könyvtár*, szerkesztik Theisz Gyula dr. és Matskássy József; Budapest, Wodianer. Egy-egy kötött füzet ára 70 fillér.
1. *G. Freytag*, Bilder aus der deutschen Vergangenheit, jegyzetekkel és magyarázatokkal Gyulay Ágost dr.-tól. 89 lap.
2. *Goethe*, Dichtung und Wahrheit. Szemelvényes kiadás. Magyarázta Tiber Ágost. 91 lap.
5. *Aurbacher*, Ein Volksbüchlein. Szemelvényes kiadás. Magyarázta Endrei Ákos. 94 lap.
6. *H. Kleist*, Michael Kohlhaas. Magyarázta Vajda Gyula dr. 92 l.
7. *Heine*, Uhland, Lenau költeményeiből. Magyarázta Kohlbach Bertalan dr. 115 l.
- Dunay Ferencz*, Átíró hangrajz (Phonetika transscriptoria). Bpest, Wodianer F. és Fiai, 1901. 524 l.
- Kovács János* dr., A polgáriskola reformjához (függelékül: az Orsz. Közokt. Tanács és az Orsz. Polgárisk. Egyesület reformjavaslatai). Bpest, Franklin-Társulat, 1901. 96 l. Ára 1 K.
- Lédeverer Ábrahám*, A testi büntetés lélektana. Budapest, Wodianer F. és Fiai, 1901. 29 l. Ára 40 fill.

Hivatalos nyugtázás.

Tiszteleti és rendes tagok ajánlataiból befolyt: Groó Vilmos: r. tag 10 kor., György Aladár r. tag 20 kor., Kovács János r. tag 10 kor.

1898-ra: Malz József Kis-Becskerek, Auerbach Lipót Szegzárd.

1899-re: M. Nagy István Békés, Szentgyörgyi Gábor Dévaványa (1898-ra is), Malz József Kis-Becskerek.

1900-ra: Tulvan István Pestes, (1897, 98. és 1899-re is), Hickl József N.-Bánya, Fekete Antal Györgyfalva, Cserép József (és 1899-re), Gonda József Békés, Solyóm János Kolozsvár, Nemessányi Adél Ujvidék, Téri József Székesfehérvár, Gyulányi Adolf Budapest, Antal Géza Pápa, Odor Emilia és Henrietta Budapest, Tomcsányi János Mátvásföld, Eszéký János M.-Ujvár, Holzmann Ignác Torzsa, Császár Kilián Sopron, Heller Bernát Budapest, Szigetvári Iván Budapest, Dömök Erzsébet N.-Enyed, Zsuffa Fausztin Nagybánya, Heinrich Józsa Kolozsvár, Bricht Lipót Budapest (1899-re is), Zlinszky Aladár Budapest, Simonides István Szeged, Stepankó Albert Budapest, Hamar János Beregszász, Osztrogonátz János Szabadka, Sziklás Adolf Budapest (1898. és 99-re is), Krausz Sándor Kolozsvár. Faragó János Pápa, Szegess Mihály Léva, Novák Sándor Budapest, Pákh Berta Budapest, Thuránszky Mária (1899-re is) Budapest, Simonyi Zsigmond Budapest, Szieber Ede Kassa, Kapi Gyula Sopron, Rátz László Budapest (1898. és 99-re is), Kúzdý Aurel Eger, Gyöngyössy István Segesvár, Ludmann Ottó Eperjes, Kirchknopf Andor Kassa, Mocsári Gerő Győr, Marosi Mihály Ór-Darna, Löblovits J. Girált, Geréb József Budapest, Schack Béla Budapest, Takács Menyhért Kassa, Boros Ambrus Karczag, Kaunitz Lajos Budapest (1899-re is), Hidvéghi Sándor Gicz, Kellemen Károly Sümeg, Fazekas Sándor Debreczen, Somogyi Géza Znióvárálja, Szentkirályi Zsigmond Jászó, Vaday József Nagyvárad, Scherer Sándor Baja, Szurmó Ambrus N.-Kőrös, Gerevich Emil Kassa, Zalai Mihály Pécs, Csapó Antonin Győr-Szt-Márton, Bakos Kálmán Modor, Vörös Mátyás Léva, Czapáry László Székesfehérvár, Pék János Székesfehérvár, Polgár György Miskolcz, Balassa József Budapest, Danilovics János Kaposvár, Bründl Ödön Sopron, Bökényi Dániel M.-Sziget, Fankovich Sándor Munkács, Major J. Gyula Budapest (1898. és 99-re is), Frank Ferencz Budapest, Szinyei József Budapest, Jónás János Pozsony, Tordai György Pancsova, Wigand János Szegzárd, Gebé Andor Ungvár.

1901-re: Kolonits Lajos Zágráb (1898., 99. és 1900-ra is), Heuer Ede Budapest (1900-ra is), Rombauer Emil Brassó (1900-ra is).

(Folytatjuk.)

Dr. Gyulay Béla,
penztárnok.
V., vácezi körut 58.